

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Suometsä, Ville; Jouhki, Essi; Lalu, Liisa

Title: Johdanto: Etujoukoissa

Year: 2023

Version: Accepted version (Final draft)

Copyright: © Kirjoittajat & Teos 2023

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Suometsä, V., Jouhki, E., & Lalu, L. (2023). Johdanto: Etujoukoissa. In V. Soimetsä, E. Jouhki, L. Lalu, V. Okkonen, K. Rentola, & A. Roselius (Eds.), *Vimmaa ja voimaa : Suomen Teiniliitto ja yhteiskunta 1939-1983* (pp. 9-42). Teos.

Tämä on artikkelin rinnakkaistalenneversio. Artikkelit on julkaistu sivuilla 9–42 teoksessa Soimetsä, Ville, Essi Jouhki, Liisa Lalu, Ville Okkonen, Kimmo Rentola ja Aapo Roselius. *Vimmaa ja voimaa. Suomen Teiniliitto ja yhteiskunta 1939–1983*, toim. Ville Soimetsä, Essi Jouhki ja Liisa Lalu. Helsinki: Teos, 2023.

Johdanto: Etujoukoissa

Ville Soimetsä, Essi Jouhki ja Liisa Lalu

Oli poliittinen tai yhteiskunnallinen tila, tilanne melkein mikä tahansa, aina sen ylle sataa ajan tomua, joka tekee siitä – ellei suvaitun – ainakin totutun, vanhan ja jobon huomaamatta alistutaan.

Nuoren polven ikuisena tehtävänä on pölyn pyyhkiminen.

Matti Kurjensaaren päiväkirjamerkintä 25.1.1969

Suomen Teiniliitto, 1939–1983

”[U]uden suunnan etsintä [...] on antanut aavistuksen siitä, kuinka teinit toiminnallaan voivat jäsentyä suomalaisen yhteiskuntaan”, arvioi Suomen Teiniliiton puheenjohtajaksi vasta valittu 23-vuotias Kari Puro tammikuussa 1965. Juuri tuohon aikaan voimistui kehitys, joka nosti oppikoulujen yläluokkalaisten järjestö Teiniliiton maamme suurimmaksi ja yhteiskunnallisesti vaikutusvaltaisimmaksi nuorisjärjestöksi. Tuore puheenjohtaja näki, että uutta suuntaa hakevat oppikoululaiset olivat nyt saaneet myös ”muun yhteiskunnan havaitsemaan, että sen keskuudessa ajattelee, kirjoittaa ja keskustelee sellainenkin ryhmä kuin teinit”.¹

Puro oli syntynyt ja aloittanut koulutiensä Keski-Suomen Äänekoskella. Sieltä perhe muutti Keuruulle, missä Puro kirjoitti ylioppilaaksi Haapamäen yhteislyseosta. Koulussaan hänet oli valittu ahkerasti hippoja ja urheilukisoja järjestävän teinikunnan puheenjohtajaksi. Se avasi tien teinijohtajakursseille, joilla syntyi

¹ *Teinilehti* 1/1965.

pitkälle koululaisajan yli kantavia verkostoja. Keskusjärjestö Teiniliiton johtoportaille hän lähti lääketieteen kandina sekä ylioppilas- ja osakunta-aktiivina, koska tuoreessa muistissa oli, miten tärkeää teinitoiminta oli kouluajana ollut.² ”Koulun vaalimaan ympäristö–teini-muuriin on saatu aukko, josta solisee iloinen virta uusia ajatuksia ja toimintaa”, hän maalaili koululaisjärjestön omassa *Teinilehdessä*.³

Vuosina 1939–1983 toiminut Suomen Teiniliitto oli huippukaudellaan 1960–70-lukujen taitteessa maamme suurin ja yhteiskunnallisesti vaikutusvaltaisin nuorisjärjestö. Tuolloin Teiniliittoon liittyivät lähes kaikki oppikoulujen ylempien luokkien 15–19-vuotiaat oppilaat, ja jäsenmäärä oli parhaimmillaan yli 100 000. Jäsenyyden merkiksi oppikoulujen viidesluokkalaiset saivat teini-tittelin ja teinikortin, jotka avasivat oven paitsi teinihippuihin eli konviin myös väylän yhteiskunnallisesti aktiivisten koululaisnuorten etujoukkoihin. Liitolla oli laajasti luettu lehti, valtakunnallinen toimintaverkosto ja tunnustettua sananvaltaa koulunuudistukseen liittyvissä kysymyksissä.⁴ Tätä vaikutusvaltaa ei ollut saavutettu hetkessä, vaan vuosikymmeniä jatkuneen koululaisten yhteiskunnallisen toiminnan seurauksena.

Aktiivisten koululaisten riveissä oli ryhdytty 1960-luvun edetessä vaatimaan koulun demokratisoimista ja kansainvälistä solidaarisuutta nuoruuden vimalla ja voimalla. Kun koululaisten uusi sukupolvi havaitsi epäkohtia, ylhäältä saneltuja käyttäytymisnormeja tai muuta missä näkyi menneen ajan tomua, se haluttiin puhaltaa pois.

Tämä teos kertoo lähistoriamme vaikutusvaltaisimman nuorisjärjestön tarinan. Se on kertomus yhteiskunnallisen vastuun ottamisesta ja yhdessä tekemisestä, mutta samalla myös vallankäytöstä ja nuoruuden ehdottomuudesta ja erehtyväisyydestä. Teiniliitto ja sen valtakunnallinen toiminta olivat keskeisessä roolissa ajan oppikoulunuorison tunnemaailman, toimintakulttuurin sekä elämäntavan ja ihanteiden muutoksessa. Teiniliiton moniulotteiset vaiheet ovat koululaisten ja koululaitoksen yhteiskuntahistoriaa sekä nuorison kulttuurisen ja poliittisen aktivismin historiaa. Tämä kokonaisuus rakentuu niin yksilöllisestä kuin yhteisöllisestä muistamisesta ja muistin politiikasta – siitä, millaisia rajoituksia tai vapauksia muistamisella on ollut.⁵

² Tuomo Tirkkosen ja Kari Puron haastattelu.

³ *Teinilehti* 1/1965.

⁴ Mittakaavaa voi havainnollistaa vertaamalla Suomen Teiniliiton jäsenmäärää partioliikkeeseen. Partiolaisia oli enimmillään noin 70 000 aivan 1960-luvun alussa, jolloin partiojärjestöjen jäsenmäärät alkoivat laskea jyrkästi. Ks. Paavilainen 2010, 350–352, 383–390.

⁵ Esimerkiksi sisällissodan muistin paikoista ja yhteisöistä Heimo 2010; Peltonen 2003.

Teoksemme läpi kulkeva havainto on, että Teiniliitto toimi kasvualustana yhteiskunnallisesti aktiivisten nuorten etujoukolle. Tämä jatkuvuus säilyi liiton koko olemassaolon ajan, vaikka teinitoiminnan luonne ja paikka ottivat uusia muotoja läpi vuosikymmenten. Kirjamme kertoo, millaiset nuoret etujoukon muodostivat, mistä he saivat voimansa, mitä he tavoittelivat ja tekivät, ja mikä heitä yhdisti ja erotti muuttuvassa yhteiskunnassa. Teos antaa äänen lukuisille entisille nuorille, jotka löysivät Teiniliitosta yhteenkuuluvuutta, sosiaalisia verkostoja sekä kanavan yhteiskunnallisen vaikuttamiseen. Teiniaktiivien muistojen ja kokemusten kautta piirtyy kuva järjestöstä, jolla oli merkittäviä ja kauaskantoisia vaikutuksia suomalaiseen yhteiskuntaan.

Tarinan ydin ja murros ajoittuvat 1960-luvulle ja 1970-luvun alkuun, jolloin Teiniliiton valta oli suurimmillaan ja koululaitoksen vanhoillinen tunneilmapiiri vihdoin murtumassa. Teiniliiton loppuvaiheisiin osuivat samalla suomalaisen koulujärjestelmän suurimman murroksen vuodet, kun peruskoulujärjestelmä toteutettiin asteittain vuosina 1973–1977. Peruskoulu-uudistus eteni läpi Suomen pohjoisesta etelään, lakkautti oppikoulut ja rinnakkaiskoulujärjestelmän ja toi kaikki oppilaat yhteisen ja yhtenäisen koulutuksen piiriin. Se muutti Teiniliiton toimintatapaa ja tarkoitusta syvästi. Koulupolitiikasta tuli valtakunnanpolitiikkaa, kun kiivasta keskustelua käytiin koulun tehtävästä ja asemasta yhteiskunnassa eikä vain koulumaailman sisäisestä järjestämisestä. Kaikki tämä loi puitteita sille, että myös oppilaiden aktivismi kasvoi paljon koulua laajemmaksi yhteiskunnalliseksi toiminnaksi.

Teoksemme pääosassa on Suomen Teiniliitto, mutta sen jo vuonna 1921 perustettu suomenruotsalainen rinnakkaisorganisaatio *Finlands svenska skolungdomsförbund* (FSS, Suomen ruotsalainen koulunuorisoliitto) on osa samaa teinitoiminnan kokonaisuutta eli suomalaista koululaisliikettä. Suomenruotsalaisen oppikoululaistoiminnan vaiheet ovat tutkimuksessamme esillä erityisesti silloin, kun ne eroavat huomionarvoisella tavalla suomenkielisestä. Järjestöjen välillä on luonnollisesti olennaisia eroja jo suomenruotsalaisuuden erityisen ja erottuvan aseman takia.⁶

Teiniliiton perustajina ja toiminnan moottoreina olivat nuoret itse. Tosin aikuisuus oli liittoa lähellä sikäli, että järjestön hallitusvalta oli pitkään vain ylioppilailla. Liitolle myös valittiin aikuismaailmaa edustava opettajakuraattori, vanhoja toverikuntaperinteitä noudattaen. Teiniliiton alkuvuosien säännöissä kuraattorin asemaa ei kuitenkaan vielä ollut määritelty, ja sitä täsmennettiin vasta 1950-luvun kuluessa. 1960-luvun lopulla opettajakunnan päältäkatsojat saivat mennä, ja koululaiset nousivat ylioppilaiden rinnalle keskusjärjestönsä hallitukseen. Tuhannet teiniaktiivit hakivat innostusta ja oppia Teiniliiton lukuisista tapahtumista, kesäkursseista ja massatapahtumiksi paisuneista liittokokouksista. Paikallisella tasolla vielä

⁶ FSS:n kokonaishistoria ilmestyi vuonna 2021. Ks. Roselius 2021.

useimmat osallistuivat taksvärkkikeräyksiin, hippasivat teinitansseissa ja harrastivat teinikunnan kerhoissa. Monipuolisuudestaan huolimatta Teiniliitto tunnetaan parhaiten 1970-luvun käänteistä ja toiminnan ylipolitisoitumisesta. Lopulta sisäiset kiistat ja talouden luhistuminen ajoivat koko järjestön kriisiin vuonna 1975. Jäljelle jäivät velat ja romahtanut suosio.

Teiniliiton tarinaan kuuluu uudistamisen ja säilyttämisen kitka. Erityistä herkkyyttä tämän jännitteen tunnistamiseen ja siihen vastaamiseen oli etenkin 1960-luvun muuttuvassa yhteiskunnassa aikuistuneilla nuorilla. He ravistelivat vanhaa koulumaailmaa ja lopulta siivittivät sen murrosta. Samalla koko yhteiskunta demokratisoitui voimakkaiden poliittisten kamppailujen kautta.

Teiniliiton juuret ovat syvällä suomalaisen koululaitoksen ja kansalaiskasvatuksen historiassa. Siksi kertomuksemme alkaa tapahtumista, joita ilman Teiniliittoa ei olisi syntynyt vuonna 1939 toteutuneessa muodossaan. Koululaiset perustivat ensimmäiset valtakunnalliset järjestönsä jo vuosisadan alun toverikuntalaitoksen pohjalta, syksyn 1905 suurlakon jälkimainingeissa. Näin luotiin perinteitä ja arvostusta oppilaiden koulutyön ulkopuolisille ”vapaille harrastuksille”. Järjestäytymispyrkimykset jäivät tuolloin vielä lyhytaikaisiksi, mutta ne rakensivat perustaa ja yhteyksiä tuleville suomen- ja ruotsinkielisille koululaisliitoille. Niiden varaan Teiniliitto perustettiin viimeisenä rauhan kesänä ennen talvisodan alkamista.

Oppikoululaiset nähtiin pitkään ikäluokkansa koulutettuna etujoukkona, jolle suotiin erivapauksia järjestäytymään ja toimia. Kun tueksi saatiin valtakunnallinen järjestörakenne, jo valmiiksi etuoikeutettujen koululaisten joukosta valikoituneet aktiivit olivat erityisen hyvässä asemassa. He pääsivät osalliseksi sekä aikansa perusteellisimmasta yhteiskunnallisesta kansalaiskasvatuksesta että läpi elämän säilyvistä verkostoista. Niiden kaltaisia ei mikään muu foorumi tai järjestö kyennyt nuorisolle tuolloin tarjoamaan. Paikallis- ja piiritasojen teinitoiminta kasvatti joka puolella Suomea valppaita, omaehtoisesti toimivia nuoria, joista monet saivat perustan koko yhteiskunnalliselle identiteetilleen ja aikuisuuden aktiiviselle kansalaisuudelleen. Keskusjärjestön luottamustehtävissä toimineista suuri osa jatkoi politiikkaan, korkeakouluihin ja kulttuuriälymystöön.

1960-luvun alkuun saakka sosiaalinen tausta määritteli nuorten mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan. Työläisnuoret harrastivat ja tutustuivat työväenliikkeen piirissä, ylempien luokkien lapset puolestaan omissa järjestöissään. Erityisesti oppi- ja korkeakouluissa kouluttautuvat nuoret olivat voittopuolisesti hyväosaisia. Heille oli usein luontevaa omaksua koulumaailman yleisoikeistolaiset arvot ja uskoa

omaan kehitykseensä kohti yhteiskunnallisesti vaikutusvaltaisia asemia. Etuoikeutettu tausta ja perusteltu oletus etujoukoissa pysymisestä saattoivat ehkäistä näiden nuorten halua kapinoida. Oppikoululaisilla ei vielä ollut paloa vastustaa kulttuuria, jossa heidän oletettiin omaksuvan vallitsevat, edellisten sukupolvien kanonisoimat normit, ja kasvavan konservatiivisesti määriteltynä aikuisten maailmaan.

Koulumaailman kokonaisvaltainen mullistus koitti seuraavalla vuosikymmenellä, kun peruskoulu saapui. Sitä oli ehditty odottaa tai pelätä jo pitkään.

Murros tiivistyi vuoden 1968 ympärille. Tuolloin koettiin muutaman vuoden intensiivinen kausi, jolloin avoinna oli useita eri suuntia. Oppikoululaisia innostivat, yhdistivät ja erottivat opetuksen ja koulukulttuurin uudistaminen, oppilaiden oikeusturva ja kouludemokratia sekä ylijarjaiset, eriarvoisuuteen, sotaan ja rauhaan liittyvät kysymykset. Radikaaleimmat löysivät brittiläisestä Summerhill-kokeilukoulusta esikuvan vapaan kasvatuksen ihanteille. Yleisvasemmistolainen vaihe kukoisti hetken, mutta 1960–70-lukujen vaihteessa teinien vimma alkoi kanavoitua järjestäytymiseen ja kurinalaisuuteen. Nuoret löysivät poliittiset puolueet, jotka tarjosivat selkeän ja usein luonnollisen väylän yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. Vanhemmilla puolueaktiiveilla kesti jonkin aikaa tajuta, millainen voima nuorissa on. Teinit ottivat puoluetoinnin omakseen ja toivat poliittisiin nuorisjärjestöihin uutta elämää. Samalla he ryhtyivät uudistamaan emopuolueita koko poliittisella kentällä, vasemmistosta oikeistoon.

Vasemmistossa teinejä kiehtoi vanhojen valtarakenteiden kumoamisen odotus ja lupaus. Sen noste innoitti laajasti myös oppikoululaisten piireissä, vaikka harva vielä tiesi, mitä lopulta todella tavoiteltiin. Oikeistossa muutos herätti levottomuutta ja synnytti uudenlaisia, kouluasioihin paneutuneita organisaatioita. Näiden mielipidevaikuttamis- ja järjestötyöhön elinkeinoelämä käytti avokätisesti rahaa. Vallan tavoittelu sai kaikkialla entistä määrätietoisemmän luonteen.

1970-luvun alussa Teiniliitto muuttui lähes kokonaan puoluepolitiikan foorumiksi. Se oli periaatteessa edelleen avoin kaikille, mutta käytännössä oppikoululaisnuorten etujoukkoon pääseminen määrittyi yhä enemmän puoluetoinnin ja sen edellyttämän kurinalaisuuden kautta. Yleisessä yhteiskunnallisessa keskustelussa 70-lukulaisuuden rinnastaminen ”ylipolitisoitumiseen” ja ”huumorintajuttomuuteen” on usein käytetty mutta harvemmin täsmällisesti perusteltu tapa, joka ei tee oikeutta kommentoinnin kohteena oleville ilmiöille.⁷ Teiniliitonkaan historiaa ei voi tyypistää näihin yleistyksiin, vaikka paljon muuttui juuri vuosikymmenen vaihtuessa.

⁷ Uschanov 2015, 47–48.

Kun puolue toiminta vakiintui ja otti vallan, Teiniliitto kehittyi väijäämättä toisenlaiseksi kuin 60-lukulainen, leikittelevän radikaali ja uudistamisen vimmalli edennyt koululaisliike. Entistä useampi koululainen jäi tai jättäytyi puoluejärjestäytyneen teinitoiminnan ulkopuolelle samaan aikaan, kun teinikuntien rinnalle perustettiin kouluneuvostot ja peruskoulu-uudistus eteni. Toisaalta ne, jotka mukaan vielä lähtivät, löysivät herkästi oman paikkansa nuoria erottavien ja yhdistävien rintamalinjojen joukosta – eikä heiltäkään puuttunut tunteen paloa.

Teiniliitto järjestönä ei kuitenkaan kestänyt tätä kaikkea. Valtataistelu ja pitkittyneet talousvaikeudet kärjistyivät vuonna 1975 romahdukseen, jota seurasi vielä kahdeksanvuotinen hiiipumisen aika ja epäonninen uuden etsintä. Aikansa mahtijärjestö lakkautettiin 21.4.1983 koruttomassa kokouksessa, jossa kaikki osallistujat mahtuivat saman pöydän ääreen.

Teiniliiton historiakuva

Teiniliitolla on värikäs mutta selvästi jakautunut historiakuva. Järjestö on jossain määrin tuttu käytännössä kaikille oppikoulua käyneille, joiden osuus ikäluokasta kasvoi 1960-luvun edetessä enemmistöksi. Kokeemukset teinitoiminnan eri tasoista ovat luontaisesti hyvin omakohtaisia. Entiset aktiivit muistelevat toimintaansa monipuolisesti ja pääsääntöisesti positiivisessa valossa, mutta monille muille aikalaisille Teiniliiton koko historia tiivistyy usein kärjistyksiin ja puoluepolitisoitumisen kauteen. Laajaa mediahuomiota saaneen romahduksen muistavat myös oppikoulua käymättömät aikalaiset. Teiniliiton jälkimaine on ollut niin voimakas, että sen kaiku kuuluu edelleen julkisessa ja poliittisessa keskustelussa. ”Meno on kuin Teiniliitossa” tarkoittaakin yleensä uhmakkaiden poliitikonalkujen suhmurointia 1970-luvulla, joskus pahempaa. Nuoremmille, peruskoulun käyneille vertaus auennee harvemmin, sillä järjestöä ei heidän keskuudessaan välttämättä tunneta lainkaan.

Teinitoiminnan puoluepoliittinen kamppailu ja romahdus jättivät väistämättä jälkensä siihen, miten nuorison yhteiskunnalliseen ja poliittiseen toimintaan on sittemmin suhtauduttu. Teiniliitto ja teinitoiminta olivat harvalle ylpeyden tai nostalgisoinnin aihe vielä järjestön lakkauttamista seuranneina vuosina. 1990-luvun edetessä moni aikalainen alkoi kuitenkin saada etäisyyttä tai tehdä sovintoa nuorisopolitiikkaan liittyvän historiansa kanssa. Useimmat entiset teinit suhtautuvatkin nuoruuden toimintaansa nykyään ymmärtävästi ja oman identiteettinsä osana. Kun entisiltä teiniaktiiveilta kysytään heidän nykyisiä näkemyksiään viime aikojen yhteiskunnallisesta nuorisoliikehännästä, kuten ympäristö- ja yhdenvertaisuus-

aktivismista, vastauksista on tunnistettavissa reflektiota omiin, jo teiniliittoaikana syntyneisiin kokemuksiin ja käsityksiin.

Juuri 1970-luvun alun teiniaktiiveja on usein kuvattu muun muassa yli-innokkaiksi tai röyhkeiksi pikkupoliitikoiksi, vaarallisiksi vallankumouksellisiksi, idealisteiksi tai naiiveiksi maailmanparantajiksi. Vaikka kovimpien kamppailujen vuodet vaativat veronsa, ne myös kasvattivat ja avasivat uusia näköaloja. Laaja-pohjaisessa, demokratisoituvassa koululaisyhteisössä oli tilaa ja tilausta ajatukselle uudeltaisesta etujoukosta, jonka tehtävä oli ravistella vanhaa ja rakentaa uutta, pyyhkiä alati kertyvää pölyä. 1970-luvun kiihkeintä vaihetta määrittivät vastakkainasettelut, mutta osalliset muistavat nykyään myös paljon sellaista, missä koululaisten asia oli yhteinen. Nuoruuden toimia katsotaan myös useimmiten lempeästi ja nostalgisesti, silloista mielenmaisemaa tavoitellen: ”Ilman utopiaa ei ole elämää”.⁸

Vaikka Teiniliittoa on käsitelty niin aikalaismuistelussa, mediassa kuin tutkimuksessakin, järjestön kokonaisuus on toistaiseksi puuttunut. Nykyistä historiakuvaa ovatkin rakentaneet erityisesti 1970-luvun alun puoluepoliittiseen teinitoimintaan osallistuneet, myöhemmällä urallaan menestyneet aktiivit. Useampi Teiniliitossa aikanaan profiloitunut ja sittemmin politiikassa tai muissa yhteiskunnallisissa tehtävissä jatkanut henkilö on käsitellyt teiniaikaansa kirjoituksissaan ja julkisessa keskustelussa. Nämä ovat sekä arvokkaita historian esityksiä että aineistoa tutkimukselliselle tarkastelulle. Puoluepoliittisesti järjestäytyneet vaiheet on tietenkin kiinnostava, mutta samalla se on noussut ajallista kestoaan hallitsevammaksi osaksi oppikoululaisten yhteiskunnallisen toiminnan koko kaarta ja kuvaa.

Tässä tutkimuksessa teinitoiminnan painavimpana kautena tarkastellaan noin vuosikymmenen mittaista jaksoa 1960–70-lukujen taitteessa. Päähuomion kohteena ei silloinkaan ole pikkupolitikointi. Teiniliiton huippukautta kehysti erityisesti muutos, joka ravisteli koulumaailman perustaa. Tuolloin demokratisoituvan yhteiskunnan mielipiteiden kirjo ja ristiriidat olivat tulleet ennenkokemattomalla tavalla näkyviin myös perinteisesti konservatiivisissa instituutioissa. Säilyttämisen ja uudistamisen kitka kasvoi, kun poliittinen oikeisto vastusti koulujärjestelmän demokratisoimista ja peruskoulua ja Teiniliitto puolestaan kannatti kumpaakin.

Kunnallisen, yhtenäiskoulutyypin peruskoulun toteuttaminen oli yksi 1960-luvun lopun vasemmistovetoisen yhteiskuntapolitiikan huipentumista. Se lakkautti luokkayhteiskunnasta periytyvän rinnakkaiskoulujärjestelmän ja samalla nosti keskusteluun oikeistolle tärkeän yksityisomistuksen suojan. Peruskouluun siirtyminen tarkoitti myös kouluhallinnon ja sen vallankäytön uudistamista, kun päätösvalta siirtyi

⁸ Minun Teiniliittoni 63, nimim. Yrjö, s. 1953. SKS KRA.

kunnallisen äänioikeuden pohjalta valituille elimille. Perinteinen oikeisto, erityisesti yksityisoppikoulujen edustajat sekä oppikoulujen rehtorit ja opettajat pyrkivät pitämään asiantuntijavallan itsellään. Koska Teiniliitto oli asettunut tukemaan vasemmistolaisia tavoitteita, koulu-uudistus nosti järjestön yhteiskunnallista merkitystä samalla, kun sen jäsenmäärä ja organisaatio jatkuvasti kasvoivat.

Kun Teiniliitossa luotiin yhteyksiä Kouluhallituksen ja opetusministeriön vasemmistolaiseen johtoon, järjestö joutui entistä voimakkaammin oikeiston kriittisen huomion kohteeksi. Kärjistetyimmillään tästä on syntynyt tarina koulutaistelusta, jossa oikeisto onnistui torjumaan sosialistisen vallankumouksen ja siten pelastamaan suomalaisen yhteiskunnan moniarvoisuuden ja demokratian. Taistelua vanhan koulumaailman puolesta on kutsuttu jopa isänmaalliseksi velvollisuudeksi, jonka täyttämistä elähdytti aikalaisten miellissä ”talvisodan henki”.⁹ Isänmaan puolustustaistelun sijaan koulumaailman murroksessa oli kuitenkin kysymys kiistanalaisesta ja monisyisestä poliittisesta ratkaisusta. Siinä kaikki osapuolet toimivat aktiivisesti ja aloitteellisesti edistääkseen omia päämääriään.

Jotta tätä aikaistodellisuutta voidaan ymmärtää yksinkertaistuksia syvemmin, on kerrottava kärjistyksiä monimutkaisempi ja samalla kestävämpi tarina.

Vaikka Teiniliiton kokonaishistoria ilmestyykin vasta nyt, järjestöä on käsitelty lehdistössä, tutkimuksessa ja muussa kirjallisuudessa jo aiemminkin. Aikalaistoimittajat Antti Blåfield ja Pekka Vuoristo rakensivat pohjaa Teiniliiton historiakuvalle keväällä 1983 – vain muutamaa kuukautta ennen liiton lakkauttamista – kaksiosaisessa *Suomen Kuvalehden* artikkelisarjassaan ”Näin tapettiin Suomen Teiniliitto”. Ensimmäinen osa käsitteli Teiniliiton kukoistusta vuosina 1963–1971 ja jälkimmäinen osa romahduksen vuosia 1972–1975. Artikkelisarjalla oli keskeinen merkitys Teiniliiton kaanonin vakiintumisessa. Teinitoiminnasta on toki kirjoitettu myös osana laajempaa kotimaista kasvatuksen ja koulutuksen historiaa sekä nuorison yhteiskuntahistoriaa.¹⁰

Teiniliiton pirstaleisessa tutkimushistoriassa painottuu vahvimmin etenkin 1960- ja 1970-lukujen radikalisoituminen ja politisoituminen. Kokonaisvaltaista tutkimusta vaikeutti pitkään Teiniliiton

⁹ Rehtori ja historiantutkija Jouko Teperin mukaan ei ollut ”pientäkään epäilyä siitä, että huomattava osa peruskoulua maamme pystyttävistä virkamiehistä oli työssään tehdäkseen sen astinpuuksi sosialistiseen Suomeen” aikana, jolloin ”kommunistiset aatteet näyttivät etenevän vastustamattomasti niin Aasiassa, Afrikassa kuin Keski- ja Etelä-Amerikassakin”. Ks. Salmi et al. 1995, 271–276.

¹⁰ Kiusmaa 1983; Koski 2003; Laine 2005; Kaarninen 2011.

arkistoaineistojen katoaminen liiton romahduksen aikaan loppuvuodesta 1975. Kateissa ollut aineisto löytyi lopulta erissä 1980-luvun aikana, ja se oli tutkijoiden käytettävissä Kansallisarkistossa vasta 1990-luvun alussa.¹¹ Arkistoaineistot eivät vielä ehtineet kulttuurihistorioitsija Marja Tuomisen 1960-luvun poliittisen kulttuurin muutospainetta käsittelevään väitöskirjaan *Me kaikki ollaan sotilaitten lapsia* (1991). Laajimpia tutkimuksia nimenomaan koulupoliittisista kamppailuista ovat toistaiseksi olleet Paavo Kärenlammen väitöskirja *Taistelu kouludemokratiasta* (1999) sekä Risto Ahosen laaja pro gradu -tutkielma (2000) Teiniliitolle tärkeistä 1960–70-luvun taksvärkeistä eli päivätyökeräyksistä.

Tämän kirjan tekijät ovat aiemmin osallistuneet koululaisnuorison, Teiniliiton ja oppikoulumaailman tuoreimman tutkimushistorian kirjoittamiseen. Essi Jouhkin väitöskirja *Teinikuntatoiminnan sukupolvet* (2020) nosti pitkän tauon jälkeen Teiniliiton ja paikallisen teinitoiminnan jälleen tutkimuksen kohteeksi. Yhdessä Liisa Lalun kanssa Jouhki on tutkinut syvemmin nuorten ja etenkin nuorten naisten yhteiskunnallisen aktivismin muistitietohistoriaa. Ville Okkonen on puolestaan tutkinut peruskoulu-uudistuksen historiaa ja erityisesti sen vastustusta poliittisessa oikeistossa sekä maailmansotien välisen kauden aatteellisen perinnön myöhempää roolia koululaitoksessa. Yhdessä Ville Soimetsän kanssa hän on tarkastellut laajemminkin maailmansotien välisen ajan suomalaista oikeistoa ja sen arvopohjaa.¹² Teiniliiton suomenruotsalaisen rinnakkaisjärjestö FSS:n satavuotishistoria ilmestyi hiljattain Aapo Roseliuksen kirjoittamana. Kimmo Rentola on sekä tutkija että aikalainen, sillä hän toimi Teiniliiton johtotasolla ensin hallituksen jäsenenä, sitten varapuheenjohtajana ja lopuksi järjestösihteerinä vuosina 1972–1974. Hän on aiemmissa kirjoituksissaan tarkastellut erityisesti oman tuolloisen viiteryhmänsä nuortaistolaisuuden syntyä ja järjestäytymistä sekä Teiniliitossa että korkeakouluopiskelijoiden piirissä.¹³ Rentolalla on siis ollut hankkeesamme kaksoisrooli sekä tutkijana että aikalaisena. Tämä on helpottanut entisten teiniliittolaisten tavoittamista, heidän verkostojensa tunnistamista ja Teiniliiton eri kontekstien ymmärtämistä.

Samoihin aikoihin tämän kirjan kanssa ilmestyy Vesa Vareksen kirjoittama Ben Zyskowiczin osaelämäkerta, jossa Teiniliittokin on esillä. Ylioppilastoiminnan historiaa on ehditty tutkia oppikoulumaailmaa kokonaisvaltaisemmin,¹⁴ ja Antti Parpolan ja Laura Puron Suomen ylioppilaskuntien liiton satavuotishistoria ilmestyi tämän kirjan ollessa tekeillä. Koululaisten yhteiskunnallisen järjestäytymisen historiaa on ryhdytty viime aikoina tarkastelemaan myös Ruotsissa, kasvatuksen ja koulutuksen historian tutkijoiden Joakim Landahlin ja Daniel Lövheimin johtamassa hankkeessa.

¹¹ Jouhki 2020, 23, 323–324.

¹² Jouhki 2020; Jouhki ja Lala 2018; Okkonen 2017; Okkonen 2018; Okkonen 2020; Okkonen 2023a; Okkonen 2023b; Laamanen ja Okkonen 2019. Laamanen on Soimetsän aiempi sukunimi.

¹³ Rentola 1990; 2003; 2012.

¹⁴ Klinge 1967–1978; Okko ja Paloheimo 1972; Tirkkonen 1982; Kolbe 1993; 1995; Sundbäck 1991; Pakarinen 1996; Klinge ja Kolbe 2001; Ketonen 1997; 2001; Lamberg 2004; Artukka et al. 2022.

Teinit ja muuttuva koulumaailma

Tässä teoksessa kuvaamme menneiden vuosikymmenten koululaisia ja heidän toimintaansa monenlaisin käsittein. Tutkimuksemme keskiössä ovat oppikoulun yläluokkia käyneet, tuolloin useimmiten 15–19-vuotiaat nuoret, joihin viittaamme hieman yleistäen *koulunuorisona* tai toisinaan yksinkertaisesti vain *nuorisona* silloin, kun kontekstista ei ole epäselvyyttä. Toisaalta toimijoina ovat myös nuoret ylioppilaat, jotka johtivat Teiniliittoa opintojensa ohessa. Käsitteet eivät siis ole yksioikoisia, ja arkikielessä ne viittaavat myös muutoin samanikäisiin mutta esimerkiksi kansalaiskoulua tai ammattikoulua käyneisiin nuoriin. Kun kirjoitamme *koululaisliikkeestä*, viittaamme nimenomaan oppikoululaisten yhteiskunnalliseen toimintaan eri muodoissaan ja sekä suomen että ruotsin kielellä.

Oppikoulujen yläluokkalaisista yleisesti käytetty *teini*-nimitys on tässä merkityksessään tuttu kaikille aikalaisille. Vuoden 1961 *Nyky-suomen sanakirjassa* teini viittaa historiallisesti keskiaikaiseen rahankeruussa kiertäneeseen pappiskokelaaseen (*djäkne*) sekä aikalaisoloissa lukioluokkien ja keskikoulun ylimmän luokan oppilaaseen, teinikunnan jäseneseen. Nykyisin teinillä viitataan yleisimmin teini-ikäiseen, 13–19-vuotiaaseen nuoreen. Nykymerkitys on lainaa englannin kielestä ja lukusanojen (*thirteen*, *nineteen*) loppuosaan viittaa vasta *teen(ager)*-sanasta. Kotimainen *teini* ja englannin *teenager* eivät siis yhtenäisestä ulkomuodosta huolimatta tarkoittaneet samaa asiaa. Suomessa *teinin* alkuperäinen merkitys alkoi hapertua jo 1960-luvun kuluessa, kun amerikkalaisvaikutteinen populaarikulttuuri ja sen markkinointikoneisto rantautuivat Suomeen. Esimerkiksi Stockmann avasi 1964 uuden Teinitalo-vaatekonseptin, jota markkinoitiin kaikenikäisille ja -taustaisille nuorille.

Kirjassamme käytämme *teiniä* sen kotimaisessa alkuperäismerkityksessä, eli lukioluokkien ja keskikoulun ylimmän luokan oppilaiden tittelinä. Toisaalta *teini* ei ollut erityisen laajasti tunnettu käsite vielä 1900-luvun alkupuoliskollakaan, vaan se ilmestyi uudelleen suomen kieleen pitkän tauon jälkeen toisen maailmansodan keskellä, Teiniliiton perustajajäsenen Erkki Salosen oivalluksesta. Vapaaehtoisena oppikoululaisena jatkosotaan lähtenyt Salonen on muistelmissaan kertonut lukeneensa keväällä 1943 Lempi Jääskeläisen kirjaa *Se oli Viipuri vibanta* (1940), jossa kerrotaan muiden muassa 1700-luvun pappiskokelaiden eli teinien vaiheista. Teinien riehakkaiden rahankeruumatkojen sijaan Salosta puhuttelivat viipurilaisten teinien Suuren Pohjan sodan (1700–1721) aikaiset uhraukset, jotka muistuttivat häntä omien aikaistensa sotaponnisteluista. Näin syntyi uuden sukupolven teini, kansakunnan palvelija ja tulevaisuuden johtaja.¹⁵

¹⁵ Erkki Salosen muistelmä ”Hajatietoja Suomen Teiniliiton tiimoilta”, 25.8.1959. STL Hi:1, KA.

Myös käsitys nuorisosta on vaihdellut eri aikoina ja yhteyksissä, eikä nuoruuden rajausta ole tutkimuksesamme aivan yksiselitteinen. Teiniliiton historiassa nuorilla toimijoilla tarkoitetaan noin 15–25-vuotiaita eli sekä koululaisia että opiskelijoita. Tavallisesti teinikunta-aika päättyi ylioppilaksi tulon noin 18–20-vuotiaina, mutta monet aktiivit jatkoivat Teiniliiton toiminnassa vielä tämän jälkeenkin. Vaikka Teiniliitto oli lähtökohtaisesti koululaisten järjestö, sen hallitukseen oli vuonna 1941 päätetty valita vain ylioppilaita. Tästä linjasta luovuttiin vuonna 1967, jolloin alkoi hallitusvallan osittainen siirtyminen oppikoululaisille itselleen. Yhdistyslaki kuitenkin edellytti yhä täysi-ikäistä puheenjohtajaa, mikä vuoteen 1969 saakka tarkoitti vähintään 21-vuotiasta ja vuoteen 1976 vähintään 20-vuotiasta. Näin järjestö pysyi lähes loppuun saakka ylioppilasjohtoisena. Nuoruus olikin Teiniliiton sisällä liukuva ja neuvoteltavissa oleva käsite, ja johtohahmoiksi kelpasivat toisinaan myös nuorekkaiksi mielletyt mutta koululaisia selvästi jo vanhemmat henkilöt.

Käsitys etuoikeutetuista kansakunnan johtajista oli leivottu vanhan suomalaisen koulumaailman sisään. Rinnakkaiskoulujärjestelmä jakoi lapset jo varhain eriytyville koulutuspoluille ja tätä kautta tulevaisuuden tehtäviin. Vuonna 1921 voimaan tulleesta yleisestä oppivelvollisuudesta huolimatta oppikoulu ja sen mahdollistamat korkeammat ammatit olivat pitkään varattuja lähinnä ylempien luokkien lapsille, kun työläis- ja vähävaraisempien kotien lapset saivat tyytyä kansakouluun ja käytännön ammatteihin.¹⁶ Tämä kaikki alkoi muuttua sotien jälkeisinä vuosina ja huipentui lopulta koulujärjestelmän perustavanlaatuisen uudistamiseen.

Kun Suomi 1950-luvun edetessä modernisoitui ja teollistui yhä nopeammin, koulutettua ja osaavaa työvoimaa tarvittiin paljon. Vanhan ja jähmeän koulutusmallin ei enää katsottu vastaavan kansakunnan tarpeita. Myös kodeissa alettiin arvostaa koulutusta, ja pidempi koulutie avautui yhä useammalle lapselle. Samaan aikaan yhteiskunta otti aiempaa enemmän vastuuta koulutusmahdollisuuksien yhdenmukaistamisesta ja sosiaalisen nousun mahdollistamisesta. Koulumaailman murros oli siis jo hyvässä vauhdissa, mutta oppikoululaisten aktivoituminen perinteisten koulutuspoliittisten toimijoiden rinnalle vauhditti sitä entisestään. Onkin mielekästä arvioida laajasti sitä, millainen oli Teiniliiton ja teinitoiminnan merkitys peruskoulu-uudistuksessa sen koko kaaren mitalta, valmistelusta toteutukseen ja jälkikuvaan.

¹⁶ Suomalaisen rinnakkaiskoulujärjestelmän rakenteesta ks. Jouhki 2020, 92–97.

Tunteiden, kokemuksen ja nuoruuden historia

Teiniliiton historia on sekä järjestön ja kollektiivin yhteiskuntahistoriaa että teinitoiminnan eri tasoilla mukana olleiden yksilöiden henkilökohtaista kokemushistoriaa. Olemme koettaneet tavoittaa tämän vuorovaikutteisen merkityksen muodot ja sävyt, sillä niiden kautta avautuu parhaiten myös se, miksi ja miten Teeniliiton tarina kannattaa kertoa neljä vuosikymmentä päättymisensä jälkeen. Siksi olemme tarkastelleet teinien toimintaa erityisesti tunteiden ja kokemusten historian näkökulmista. Haluamme ymmärtää ja kertoa erityisesti sen, miltä *tuntui* toimia yhteiskunnallisesti aktiivisten ja valppaiden nuorten etujoukoissa.

Lähestymistapaamme ovat inspiroineet erityisesti kulttuurintutkimuksen ja kvalitatiivisesti orientoituneen sosiologian piirissä viime vuosikymmeninä käydyt keskustelut tunneregiimeistä ja tunnekuulttuureista. Käsitteillä viitataan siihen, kuinka tunteiden sallitut tai odotetut julkiset ilmaisutavat ja niiden rajat muuttuvat yhteiskunnan kehityksen mukana. Jaetut sosiaaliset ympäristöt ja niiden normit määrittelevät sekä tunteita että niiden saamia muotoja. Samalla tunteiden ilmaisu toimii sytykkeenä yhteiskunnalliselle muutokselle.¹⁷ Jokaisessa kansalaisyhteiskunnassa on alueita, joilla tällainen yleisesti hyväksytyistä ja noudatetuista menettelytavoista ja rituaaleista muodostuva normatiivinen tunneregiimi on helposti tunnistettavissa. Vaikka yhteiskunta olisi suhteellisen avoin, kuten pohjoismaisissa demokratioissa, sen joissakin instituutioissa vallitseva tunneregiimi voi silti olla varsin tiukka. Tällaisia instituutioita ovat tänäkin päivänä esimerkiksi armeija ja jotkin uskonnolliset ja aatteelliset yhteisöt.

Vielä 1960-luvun lopulle saakka näihin instituutioihin kuului myös suomalainen koulumaailma. Snellmanilaisen kasvatustavan mukaisesti lapsia kasvatettiin kristillis-isänmaallisiin arvoihin, kuuliaisuuteen ja kuriin. Toisen maailmansodan jälkeisessä Suomessa juuri oppikoulujen ja yliopistojen opettajakunnan piirissä yleisimmin jaettua arvopohjaa ja aatemaailmaa heijastava tunneregiimi nojasi vahvasti kotiin, uskoon ja isänmaahan – siis yleisoikeistolaiseen käsitykseen kansalaishyveistä ja ihanteellisesta yhteiskuntajärjestyksestä. Teeniliiton jäsenkortteihin painetussa vallassakin seistiin ”isänmaamme verin lunastetulla kamaralla”. Tiukasti säädellyssä sotien jälkeisessä oppikoulumaailmassa ei ollut vielä tilaa avoimelle yhteiskunnalliselle keskustelulle ja muutokselle, mutta 1960-luvun edetessä nuorisot alkoi haastaa vallitsevaa ilmapiiiriä. Nuoret ilmaisivat entistä suuremmin vimmaa, rakkautta ja aistimellisuutta, ei kaukaisuudessa siintävänä palkintona vaan välittömänä tavoitteena.

¹⁷ Reddy 2001, 125–126; Demertzis 2013, 4–10; Boddice 2022, 25–29; Tepora 2023.

Tunteiden historia sopii teinitoiminnan huippuvaiheen tutkimukseen, sillä siellä jos missä oli nähtävissä sosiologi William Reddyn sanoin ”tekojen ja tunteen virta, joka tuottaa luonnostaan mielihyvää”.¹⁸ Nuorten toiminnassa tunteille ja tunneratkaisuille ajatellaan usein painavampi merkitys kuin vanhemmilla ikäluokilla. 1960-luvun jälkipuolen nuorisolla oli myös perusteita käsityksille siitä, että juuri he olivat luomassa jotakin aivan uutta. Vastareaktiotkin olivat tunnetta täynnä. Jos Teiniliiton vuoden 1968 puheenjohtaja Otso Appelqvist näki liiton ”nuorison iloisena merirosvojärjestönä”, henkisesti lankkua kävelemään laitetun oppikouluväen keskuudessa heräsi levottomuutta ja vahvoja negatiivisia tunteita, lopulta jopa pelkoa ja vihaa. Monet olivat tunnetasolla sitoutuneet oikeistolaisesti ymmärrettyyn isänmaallisuuteen ja kokeneet sodan, eikä ihanteiden tarkistaminen useinkaan tuntunut mahdolliselta.

Tunneregiimin murros vaikutti suomalaiseen yhteiskuntaan perinpohjaisesti ja kulminoitui oppikoulumaailmaan. Eräs tutkimuksemme lähtöoletuksista onkin ollut, että Teiniliitto ja valtakunnallinen teinitoiminta olivat keskeisessä roolissa ajan oppikoulunuorison tunnemaailman, toimintakulttuurin sekä elämätavan ja ihanteiden muutoksessa. Teinejä aktivoineet muutoksen pohjavirtaukset ja kehys tulivat toki monin tavoin koulumaailman ulkopuolelta, mutta ne suodattuivat ja kirkastuivat koululaisten välittömien kokemusten ja kouluarjen kautta. Toteutunutta muotoaan ne eivät olisi saaneet ilman Teiniliiton kaltaista, jatkuvasti koolla olevaa, muuttuvaa ja monimuotoista valppaiden nuorten kansalaisten foorumia.

Tämän teoksen ytimessä ovat yhtäältä tunteiden historia, toisaalta yksilöiden henkilökohtaiset muistot ja kokemukset. Näiden yhteys on viime aikoina voimistunut, kun kokemushistorian tutkijoiden mielenkiinto on kohdistunut yhä enemmän lähihistoriaan ja samalla arjen ilmiöihin. Näin tutkimusten kysymyksenasettelut ulottuvat koskemaan yhä laajempaa joukkoa menneisyyden toimijoita. Samalla haastattelut ja muut vuorovaikutteiset muistitiedon tuottamisen tavat osoittautuvat usein parhaaksi ja joskus myös ainoaksi keinoksi juuri menneisyyden kokemusten ja tulkintojen tavoittamiseen.¹⁹

Arkikielessä ymmärrämme kokemuksen aistihavainnoksi tai henkilökohtaiseksi, menneessä koetuksi tilanteeksi. Historiantutkimuksessa kokemusten tunnistaminen ja käsitteellistäminen ei ole suoraviivaista, sillä menneisyyttä tutkittaessa ei ole mahdollista päästä käsiksi suoraan elettyyn ja koettuun hetkeen. Kokemuksia joudutaankin tavoittelemaan ja sanallistamaan jälkikäteen.²⁰ Kulttuurin- ja historiantutkimuksen kenttä on laajentunut niin kansainvälisesti kuin Suomessakin viimeisten vuosikymmenten aikana, kun alan tutkijat ovat tarkastelleet ihmisten arkista toimintaa kokemusten ja tunteiden historian näkökulmasta.²¹

¹⁸ Reddy 2001, 184. ”The flow of action and feeling – which is inherently pleasurable.”

¹⁹ Savolainen ja Taavetti 2022, 15; Koivunen 2020, 25–28.

²⁰ Ks. esim. Abrams 2010, 49–50.

²¹ Kivimäki 2019; Boddice 2022; Kivimäki ja Toivo 2022; ks. myös. *Tilan kokemisen historiaa* 2004; *Työväki ja kokemus* 2009.

Kokemukset tulevat näkyviksi ja historiallisesti tutkittaviksi vasta, kun niitä kerrotaan, jaetaan ja vertaillaan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Myös tunteilla on paikkansa muistetun ja koetun elämän ilmaisemisessa, sillä niiden kautta kokemuksista tulee ymmärrettäviä, samastuttavia ja eläviä. Historiantutkijan tehtävänä on puolestaan pohtia, miten sekä kokemuksia että tunteita on tuotettu, säädely, arvioitu, ilmaistu ja jaettu eri aikoina ja yhteisöissä.²² Näin voidaan tehdä näkyväksi menneen ajan toimijoiden osin jaettuja ja välillä ristiriitaisiakin käsityksiä samoista tapahtumista, ilmiöistä ja teoista sekä niiden motiiveista ja konteksteista. Siten muistitieto antaa sekä mahdollisuuden lähestyä kertojien kokemusmaailmoja että ottaa niihin tulkinnallista etäisyyttä.²³

Lapsuus ja nuoruus taas ovat omaelämäkerrallisen muistelun lähtöpisteitä, joihin liittyy sukupolvisidonnaisia kertomisen ja muistamisen tapoja sekä kiinnittymisiä erilaisiin kokemusrypäisiin, kuten lapsuuteen sodan varjossa tai taloudellisen laman tai nousukauden aikana.²⁴ Menneisyyteen ja erityisesti nuoruuteen katsoessa nousee esiin nostalgia, moderni kaipaus, joka on saanut erityispiirteensä edelläkin kuvattujen viime vuosisadan suurista sosiokulttuurisista muutoksista. Miltei jokaisen modernin aikuisen ihmisen elinympäristö poikkeaa hänen lapsuutensa ja nuoruutensa kasvuympäristöistä. Maisemat, kanssaihmiset ja tavat ovat muuttuneet, arkipäivän kokemukset ovat erilaisia, ja teknologisen kehityksen myötä elämänrytmi ja ihmisten välinen kommunikaatio on mullistunut. Poliitikan tutkija Antto Vihman sanoin ”[m]aailma, jonka ihminen on kerran tuntenut kodikseen, katoaa asteittain. Nykyaika on monelle vieras”.²⁵

Moderni kaipaus ei ole suinkaan vain henkilökohtaista kaipuuta, vaan se on myös historiallinen ja poliittinen tunne. Nostalgiset tunteet voivat vaikuttaa monien elämänvalintojemme taustalla, kuten kulutuskäyttäytymisemme tai suhtautumisessamme muutoksiin.²⁶ Kulttuurintutkija Svetlana Boym on kirjoittanut pohdiskelevasta nostalgiasta, joka ei yritä rakentaa mennyttä uudelleen toisin kuin kotiinpaluun ajatusta ja palauttamista hellivä entistävä nostalgia. Pohdiskeleva nostalgia analysoi ajan kulumista, maailman ja ihmisten muutosta ja muistojen välähdysten tuomaa lohtua.²⁷ Se voi olla leikittelevää, humoristista ja ironista – ja nuoruuden vimmaa muistellessa usein onkin. Mukana saattaa olla myös surumielistä, omaa identiteettiä pohtivaa juuretonta nostalgiaa, joka on ominaista lapsuuden ja nuoruuden kasvuympäristöstään pakenemaan joutuneille, mutta myös nuoruuden vahvaa kokemusyhteisöä kaipaaville.²⁸ Etenkin

²² Kivimäki ja Toivo 2022, 60–62; Koivunen 2020, 26–28.

²³ Häkkinen 2022, 329, 349.

²⁴ Hyvärinen 1998, 327–328, Kokemusrypäät, ns. topokset. Lapsuuden ja nuoruuden muistamisen konventiosta ks. esim. Vehkalahti ja Jouhki 2022, 384.

²⁵ Vihma 2021, 8–9.

²⁶ Grönholm ja Paalumäki 2023, 108–109.

²⁷ Boym 2001, 41; 49–55.

²⁸ Vihma 2021, 9–21

nuortaistolaisten teinien muistelussa nostalgia suuntautuu usein yhteisöön, saman mielisten vertaisten joukkoon kuulumisen ja hyväksytyksi tulemiseen.²⁹ Vertaisten yhteisö taas tuo nostalgialle tyyppillisen melankolian rinnalle toivoa ja iloa, jotka antavat nuoruuden muistoille tietyn keveyden tunnun.³⁰

Teiniliitto voidaan nähdä aikalaisilleen eräänlaisena kokemusyhteisönä, jonka jäsenien kokemukset ovat keskenään hyvin samankaltaisia. Kertojien moniäänisyydestä huolimatta teinitoiminnan muistoissa ja kokemuksissa on ajasta ja paikkakunnasta riippumatta paljon yhteistä. Teiniliiton yhteisöllisyys ei kuitenkaan rajoitu vain kokijoidensa nuoruusvuosiin, vaan sen erityisyys ja merkittävyys kurkottaa nykypäivään saakka. Kokemushistorioitsijoita Ville Kivimäkeä, Antti Malista ja Ville Vuolantoa mukailleen tässä kokemusyhteisössä entiset teiniliittolaiset tunnistavat ja tunnustavat toistensa muistoja ja kokemuksia ja nostavat esiin yhdenmukaisia merkityksiä.³¹ Erilaisista näkemyksistä myös kiistellään, mutta nuoruuden kiihkeistäkin vastakkainasetteluista huolimatta osalliset tunnistavat jälkikäteen toimineensa yhteisellä foorumilla ja yhteisten asioiden takana.

Teiniliiton historia on myös suomalaisen nuoruuden historiaa. Silloinkin kun tarkastelussa ovat koululaitos, koulutuspolitiikka ja näihin kytkeytyvät intressiryhmät, kysymys on toimijoista, joiden teot ja tavoitteet vaikuttavat nuoriin. Suomalaisessa historiantutkimuksen traditiossa lapset ja nuoret nähtiin pitkään sosialisointin kohteina ja osana erilaisia hallinnan ja vallan instituutioita, kuten kasvatusta, koulutusta tai kurinpidollisia toimia.³² 2000-luvun mittaan tutkimus on siirtynyt kohti konstruktivistisempaa lähestymistapaa, jossa sekä lapset että nuoret nähdään aktiivisina, ympäristöönsä ja yhteiskuntaansa osallistuvina, tuntevina ja kokevina jäseninä. Tässä erityisen hedelmällisenä työkaluna on nähty muistitietohistoria, jolla on pyritty tulkitsemaan menneisyyden nuoruutta muistelijoiden ja kokijoiden silmin.³³ Tutkimuksellamme liitymme osaksi tätä nuoruuden historian moninaista traditiota ja avaamme uuden näkökulman siihen, mitä yhteiskunta- ja poliittisen historian suuret käänneet ovat tarkoittaneet nuorten arkipäiväisen elämän näkökulmasta. Tarkastelemme ennen kaikkea nuorten osallistumista ja omaehtoista toimijuutta sekä heidän toimintansa ulottuvuuksia, rajoja ja puitteita osana yhteiskuntaa.

²⁹ Jouhki ja Lalu 2018, 23.

³⁰ Jouhki ja Lalu 2018, 23, 25–26; Radstone 2007, 117–118.

³¹ Kivimäki, Malinen ja Vuolanto 2023.

³² Vehkalahti et al. 2022, 11.

³³ Vehkalahti ja Jouhki 2022, 370–374.

Tutkimusaineistot ja moniääninen muistitietohistoria

Tämä kirja on syntynyt historiantutkimuksen keinoin, siis erilaisten ja eri aikoina syntyneiden aineistojen välisestä vuoropuhelusta, jatkuvasta kontekstien tunnistamisesta ja lähdekriittisestä pohdinnasta. Historiantutkijoina tehtävämme on toimia välittäjänä menneisyyden sekä sitä tarkastelevan nykypäivän yleisön välillä. Tunnistamme ja arvioimme tietoamme ja käsityksiämme menneestä ja selitämme näiden merkitystä tänä päivänä ymmärrettävällä tavalla.

Tutkimuksessamme käytetty ja kerätty lähdeaineisto on moninaista ja lähihistorialliselle tarkastelulle tyyppillistä. Teiniliiton toiminta tuotti runsaasti asiakirja-aineistoa, joka on 1960-luvun ja 1970-luvun alkupuolen aktiivisimpien vuosien osalta erityisen laajaa ja monipuolista. Samaan aikaan myös tiedotusvälineiden kiinnostus teinitoimintaa kohtaan oli suurimmillaan. Teiniliitolla oli oma valtakunnallinen lehti, ja paikalliset teiniyhdistykset tekivät omia julkaisujaan. Kun puoluepolitiikasta tuli 1970-luvun alussa teinitoiminnan kiivain muoto, myös eri poliittiset järjestöt ja eturyhmät tuottivat runsaasti omia julkaisujaan valtakunnallisesti, alueellisesti ja paikallisesti. Kaikki tämä kirjallinen aineisto on tutkimuksemme kannalta kiinnostavaa, ja se on pääosin helposti saatavilla arkistoissa ja kirjastoissa.

Kirjallisten lähteiden kautta olemme hahmottaneet tapahtumien kronologiaa, toimintaa ohjanneita linjauksia ja dokumentoituja päätöksiä ja niistä käytyjä keskusteluja. On kuitenkin paljon sellaista, mistä kirjalliset lähteet vaikenevat. Suunnitelmia, sopimuksia ja päätöksiä tehtiin epävirallisesti, ja asiat muotoiltiin usein pöytäkirjaan siinä muodossa, mitä niiden laatija piti tarkoituksenmukaisena. Painettu asiakirja ei kerro esimerkiksi siitä, mitkä asiat motivoivat teinejä tai millaisessa hengessä yhteisiä päätöksiä tehtiin. Lähihistoriallisen tutkimuksen etuna onkin, että aikalaisia voidaan yhä kuulla. Siksi muistitietotutkimus on ollut hankkeessamme arkistotyöhön nähden tasavertainen tutkimusmetodi, lähdeaineisto sekä tutkimuksen kohde. Teiniliittoon ja koulumaailman murrokseen liittyvää kansalaistoimintaa syväluotaavaa, moniäänistä yhteiskuntahistoriaa olisi lähes mahdotonta kirjoittaa ilman muistitietoa.

Olemme halunneet antaa tilaa entisten teiniliittolaisten kokemuksille ja osallistaa heitä oman historiansa tulkitsemiseen. Aikalaistoimijoiden muistojen ja kokemusmaailman sekä näiden myöhemmän reflektion kirjon huomioiminen onkin yksi tutkimuksemme päätaivoitteista. Teiniliiton eletty ja koettu tarina välittyy mukana olleiden kertomuksista. Tutkijoina vastuullamme on ollut päättää siitä, mikä on moniäänisyyden tarkoituksenmukainen laajuus, mitä näkökulmia kertomukseen kulloinkin nostetaan ja miten niitä selitetään ja kontekstoidaan. Muistitietotutkimuksen voima on siinä, että yksiselitteisten faktojen sijaan etsitään

ymmärrystä siitä, miksi asioita kerrotaan ja muistetaan tietyllä tavalla. Samalla voidaan tavoittaa syvällisempiä merkityksiä historiallisten tapahtumien takaa.³⁴

Muistitietoaineistojen kuten kaiken historian tutkimuksen lähdeaineiston käyttöön liittyy lähdekritiittisiä kysymyksiä ja rajoituksia. 2020-luvun historian tutkimuksessa muisteltua menneisyyttä on lähestytty yhä enemmän muistitiedon rakentumisen reunaehtoja ymmärtäen: muistot ovat lähtökohtaisesti tulkintoja kertojan koetusta ja muistetusta todellisuudesta, jolloin huomio on itse muistamisen prosessissa ja muistoille annetuissa merkityksissä. Muistelukerronta syntyykin aina muisteluhetken käsitysten ja arvojen näkökulmasta sekä muistelutilanteen vuorovaikutuksessa.³⁵ Vuosikymmenten takaisia nuoruuden tapahtumia muistellessa tiedetään jo elämäntarinan alku ja sen kulku: siis mitä sittemmin tapahtui aikuiseksi kasvettua. Kysymys on pitkälti siitä, että muistelija selvittää sekä itselleen että kuulijalleen, miten ”minusta tuli minä” ja miten on päässyt tai päätyntä siihen, missä nyt on. Tässä identiteetin ja minäkuvan rakentamisessa nuoruudella ja usein myös teinitoiminnalla on ollut oma osansa.³⁶

Tutkimuksessamme muistitiedon reunaehtojen huomioiminen on ollut erityisen tärkeää, sillä olemme hyödyntäneet kerroksellista aineistokokonaisuutta, joka on muodostunut eri aikoina ja erilaisten toimijoiden vuorovaikutuksessa. Näemme tämän monien suomalaisten muistitietotutkimuksen uranuurtajien, kuten Anne Heimon, tavoin rikkautena. Samasta ilmiöstä tuotettujen erilaisten aineistojen ja näkökulmien yhteen tuominen voi nostaa esiin uudenlaisia yhtymäkohtia ja eroja, joita yksi aineistolaji ei välttämättä näyttäisi.³⁷ Olemmekin yrittäneet tavoittaa mahdollisimman moninaisen aikalaisten joukon ja etsineet tunnetuimpien ”ikuisten teiniliittolaisten” ohella myös vähemmän tunnettuja teiniaktiiveja. Samalla olemme nostaneet esiin tyttöjen toimintaa sekä liiton naisvaikuttajia ja -jäseniä.

Olemme lukeneet ja analysoineet muistitietoaineistoja erityisesti kolmesta näkökulmasta. Ensinnä olemme tunnistanee pääteemoja ja tapahtumia, joita muistelijat nostavat esiin tai mahdollisesti jättävät kertomatta. Toiseksi olemme tarkastelleet sävyjä ja tapoja, joilla muistoista kerrotaan ja joilla ne kytkeytyvät laajempiin kokonaisuuksiin. Kolmanneksi olemme arvioineet muistiaineistoja suhteessa kirjallisten lähteiden rakentamaan kuvaan ja pohtineet, mitä eroja ja yhteneväisyyksiä niiden välillä on ja mitä lisäymmärrystä aineistojen lomittain lukeminen tuo.

³⁴ Muistitiedon erityisyydestä on kirjoittanut paljon muun muassa muistitietotutkimuksen pioneeri Alessandro Portelli (2012); ks. myös Abrams 2010.

³⁵ Ks. esim. Savolainen ja Taavetti 2022; Vehkalahti ja Jouhki 2022, 371, 374.

³⁶ Identiteetin rakentamisesta muistelun kautta, ks. Vehkalahti ja Jouhki 2022, 377, 383–384.

³⁷ Esim. Heimo 2010, 69; myös Koivunen 2020, 31.

Tutkimuksessa käytetyt muistitietoaineistot koostuvat sekä suullisista haastatteluista että eri aikoina syntyneistä kirjallisista muistelmista. Aineistot ovat syntyneet pitkällä aikavälillä, aina 1990-luvulta nykypäivään saakka. Pääosa aineistosta on kerätty ja tuotettu tätä tutkimusta varten, mutta osa on syntynyt muiden hankkeiden puitteissa. Näistä keskeisimpiä ovat olleet Eduskunnan arkistossa säilytettävät veteraanikansanedustajien muistitietohaastattelut sekä entisten teiniaktiivien tuottamat aiemmat muistelukirjoitukset tai julkaistut omaelämäkerralliset tekstit. Tutkimuksessa on hyödynnetty myös Essi Jouhkin jo väitöskirjaansa vuosina 2016–2019 tekemiä haastatteluja sekä Irja Eskolan (os. Karjalainen) vuonna 2005 tekemiä Teiniliiton varhaisten vuosikymmenten teinitoimijoiden haastattelujen muistiinpanoja.

Hankkeessa tekemämme haastattelut ovat kahdenlaisia. Olemme haastatelleet vuosina 2020–2023 yhteensä 62 henkilöä, joista suurinta osaa yksitellen. Osa haastatteluista toteutettiin kahden tai kolmen haastateltavan yhteishaastatteluina. Vanhimmat haastateltavat ovat olleet Teiniliitto-aktiiveja 1950-luvun alussa ja nuorimmat järjestön viimeisinä vuosina 1980-luvulla. Haastateltaviimme kuuluu teiniliittolaisia kaikilta toiminnan tasoilta, koulujen teinikuntalaisista piirijärjestöjen hallitusten jäseniin, keskusjärjestön johtoon ja avaintyöntekijöihin sekä *Teinilehden* päätoimittajiin. Olemme haastatelleet muiden muassa kaikkia vielä tavoitettavissa olleita Teiniliiton puheenjohtajia. Muutamia haastateltavia valittiin erityisesti siksi, että heillä oli Teiniliiton ohella tai sijaan ollut keskeinen rooli jossain muussa koulumaailman muutokseen liittyvässä merkittävässä toiminnassa tai kehityskulussa.

Valtaosa haastatteluista toteutettiin niin kutsuttuina puolistrukturoituina elämäkerrallisina teemahaastatteluina. Ne aloitettiin usein haastateltavien perhetaustasta ja tiestä oppikouluun, minkä jälkeen keskityttiin toimintaan teinikunnissa, teiniyhdistyksissä ja/tai Teiniliitossa. Temaattisia painopisteitä olivat Teiniliitolle ja teinitoiminnalle annetut yhteiskunnalliset ja henkilökohtaiset merkitykset. Haastattelut olivat lähtökohtaisesti avoimia ja haastateltavilla oli vapaus viedä keskustelua haluamaansa suuntaan, mutta muutamissa tapauksissa käsiteltävät aiheet rajattiin täsmällisemmin. Näin toimittiin tyypillisesti silloin, kun haastateltava oli jo kertonut laajemmin toiminnastaan Teiniliitossa tai muussa tutkimuksemme kannalta relevantissa yhteydessä esimerkiksi kirjallisesti. Poliittisesti aktiivisten entisten teinien kohdalla keskityttiin myös puoluepolitiikkaan ja erityisesti poliittisiin nuorisojärjestöihin liittyviin erityiskysymyksiin. Haastateltavien joukossa oli edustajia kaikista Teiniliitossa mukana olleista poliittisista ryhmittymistä.

Olemme toteuttaneet haastattelumme kahden tai kolmen tutkijan pareina, jolloin olemme voineet jakaa puheenvuorojamme ja keskittyä näin paremmin haastateltavien kerrontaan. Haastattelujen jälkeen on myös ollut tärkeää saada keskustella niiden nostattamista ajatuksista ja uusista näkökulmista. Haastatteluja

suunnitellessamme pohdimme ennakolta mielestämme sopivinta haastattelijoiden kokoonpanoa, muttemme toki voi tietää, millaisen lopputuloksen toisenlainen yhdistelmä olisi voinut tuottaa.

Yksilö- ja parihaastatteluiden lisäksi toteutimme kaksi muistelutyöpajaa eli laajempaa ryhmähaastattelua, joissa aikalaisten keskinäinen dialogi oli tärkeässä osassa. Näistä ensimmäisessä keskityttiin Varsinais-Suomen Teiniyhdistykseen, joka oli yksi Teiniliiton alueellisista piirijärjestöistä. Muistelutyöpajassa oli mukana kymmenen 1970-luvun alkupuolella yhdistyksen hallituksissa toiminutta, eri poliittisiin ryhmiin kuulunutta entistä aktiivista. Työpajassa keskityttiin varsin rajattuun aikaan ja tapahtumaan, syyskokoukseen 1971, jossa porvariteinit onnistuivat saamaan enemmistön teiniyhdistyksen hallitukseen. Aikalaisosallistujien omalla aktiivisuudella ja keskinäisillä verkostoilla oli tärkeä osa muistelutyöpajan teeman valikoitumisessa ja toteuttamisen mahdollistamisessa. Toisessa työpajassa Teiniliittoa kokoontuivat muistelemaan viisi varhaisinta vielä tavoitettavissa olevaa puheenjohtajaa vuosilta 1958–1962. Heidän kanssaan keskustelimme Teiniliiton muutoksista tuona aikana. Nämä entiset teinit kuuluivat tutkimushankkeemme iäkikämpiin muistelijoihin, mikä osaltaan korosti dialogisuuden merkitystä.

Oppikoululaisten etujoukkoihin kuuluminen heijastuu luonnollisesti siihen, millaista Teiniliittoon kytkeytyvä tutkimusaineisto on. Muistitiedon tuottamiseen ovat hankkeessamme osallistuneet lähinnä henkilöt, jotka aikanaan toimivat koulujensa teinikuntien tai Teiniliiton avaintehtävissä ja ovat oman kuvauksena perusteella menestyneet verrattain hyvin myös myöhemmässä elämässään. Teiniliittoa muistelevat julkisesti siis pääasiassa ne, jotka ovat kokeneet teinitoiminnan osallistumisen arvoisena ja usein myös antoisana ja miellyttävänä. Sivustakatsojat tai siipeensä saaneet ovat vähemmistössä ja ymmärrettävästi usein vähemmän innokkaita kertomaan muistoistaan. Heidänpään äänensä ei silti jää kirjassamme kuulumattomiin, sillä heitä on osallistunut toisenlaisiin muistelun muotoihin.

Teiniliiton paikallis- ja aluetasoilla eli teinikunnissa ja teiniyhdistyksissä toimineiden entisten oppikoululaisten muistoja keräsimme ennen kaikkea kirjallisesti. Järjestimme yhteistyössä Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kanssa alkuvuodesta 2021 *Minun Teiniliittoni* -kirjoituskeruun, johon vastasi 61 entistä teiniä eri puolilta Suomea. Vastauksissa muisteltiin pääasiassa osallisuutta paikallisessa teinitoiminnassa, mutta myös suhdetta valtakunnalliseen järjestöön ja ajan laajempaan yhteiskuntapolitiikkaan. Kirjallisten muistojen ohella monet osallistujat lähettivät muutakin teinikuntatoimintaan liittyvää aineistoa, kuten valokuvia, julisteita, teinilehtiä ja teinikortteja. Kirjoituskeruun ohella olemme saaneet vastaavaa aineistoa myös lukuisten suorien yhteydenottojen kautta. Kaikki vastaukset oheisaineistoinen on arkistoitu Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kokoelmiin.

Erityisesti politiikan piirissä jatkaneet teinit ovat kirjoittaneet muistelmissaan ajastaan Teiniliitossa. Näistä muistoista heijastuu Teiniliiton syvempi yhteiskunnallinen merkitys, sillä teinitoiminta nähdään tärkeänä poliittisen uran rakennusosana. Näkyvimpien muistelijoiden joukossa ovat olleet entinen puheenjohtaja Erkki Liikanen, varapuheenjohtajat Satu Hassi ja Erkki Tuomioja sekä pääsihteeri Timo Laaninen. Erityisesti Hassi kirjoittaa ajastaan Teiniliitossa laajasti, aina teinikuntaan liittymisestä keskusjärjestön varapuheenjohtajuuteen. Myös eräät koulu-uudistuksen keskeiset henkilöt, kuten Kouluhallituksen entinen pääjohtaja Erkki Aho, ovat kirjoittaneet Teiniliiton roolista melko kattavasti. Nämä muistelmat valaisevat erityisesti 1960-luvun loppua ja 1970-luvun alkua, mutta varhaisempi ja myöhempi historia on toistaiseksi jäänyt vähemmälle huomiolle. Teiniliiton viimeisiä vaiheita on ennen tätä tutkimusta muisteltu laajimmin Anna-Liisa Haavikon dokumenttielokuvassa *Muisti: Teiniliiton loppu* vuodelta 2011.

Kaikkeen historian tutkimukseen ja erityisesti muistitietotutkimukseen sisältyy tutkimuseettisiä ja lainsäädännöllisiä erityiskysymyksiä, jotka liittyvät yksityisyyden suojaan. Nämä korostuvat entisestään silloin, kun tarkastellaan lapsuuden tai nuoruuden toimintaa. Vaikka Teiniliiton toiminta oli julkista yhdistystoimintaa ja edunvalvontaa, sen piirissä toimi hyvin eri ikäisiä nuoria erilaisissa asemissa, koulunsa teinikuntaan juuri liittyneistä 14–15-vuotiaista yli 25-vuotiaisiin hallituksen jäseniin, puheenjohtajiin ja työntekijöihin. Osapuolina oli myös aikuisia ja valta-asemassa olleita opettajia, rehtoreita ja vanhempia. Vaatii siis harkintaa valita, keitä nostetaan kertomuksessa esille, missä yhteydessä ja millä tavoin. Kirjaamme varten tuotetun ja kerätyn muistitiedon osalta kysymys ei ole erityisen ongelmallinen, sillä jokainen osallistuja on valinnut itse sen, haluaako tulla mainituksi nimellään vai nimettömänä. Suuri enemmistö aikalaisista on nimenomaan halunnut esiintyä nimellään ja pitänyt sitä itselleen tärkeänä. Aineistositaateista olemme toisinaan jättäneet pois haastateltavien mainitsemia henkilöitä, jos olemme pitäneet tunnistettavuutta epä-tarkoituksenmukaisena.

Silloin, kun kysymyksessä on tutkimuksestamme riippumattomalla tavalla syntynyt aineisto, olemme noudattaneet parasta harkintaamme. Lähtökohtaisesti nimet on mainittu, kun kirjoitamme jo aikanaan julkisesta tai myöhemmin julkisuutta saaneesta toiminnasta. Kun kysymyksessä on hyvin nuori henkilö, asiaan liittyy arkaluontoisuutta tai jollain tapauksella on suurempi arvo yleisesti kiinnostavana esimerkkinä kuin tiettyyn henkilöön liittyvänä tietona, on nimiä tavallisesti jätetty pois.

Rakenne, tekijät ja tarkoitus

Olemme jaksottaneet Teiniliiton tarinan ja jakaneet kirjan päälukuihin viiden taitekohdan kautta. Ensimmäinen sijoittuu 1950- ja 60-lukujen vaihteeseen, kun teinit ryhtyvät haastamaan koulumaailmassa vallinnutta kuuliaisuuden kulttuuria ja tunneregiimiä. Uuden vuosikymmen edetessä teinitoiminta suuntautuu uusiin kulttuuriharrastuksiin, kansainvälisyyteen ja yhä suurempaan yhteiskunnalliseen valppauteen. Toinen taitekohta on vuoden 1968 ympärille tiivistyvä murros. Silloin kouludemokratiatyö, vapaan kasvatuksen ihanteet ja samalla yllirajaisesti vaikuttavat ilmiöt anti-apartheid-liikkeestä kolonialismin purkautumiseen, taksvärkkikeräyksiin ja erityisesti Vietnamin sodan vastustamiseen tuovat vasemmistoradikalismia ja sen vastustamisen teinitoiminnan ytimeen. Murros johtaa kolmanteen taitekohtaan ja vimman vuosiin, joiden kuluessa puoluepolitiikka saapuu koulumaailmaan avoimesti ja kokonaisvaltaisesti.

Neljäs käänne tapahtuu puoluepolitiikan vakiintumisen kautta. Puolue toiminnan ja poliittisten valtataisteluiden huippukausi alkaa Teiniliiton Turun syysliittokokouksesta 1970, jolloin puolueiden ulkopuolisilla ei enää ole asiaa järjestön hallitukseen tai työtehtäviin. Näin Teiniliitosta on kehittynyt foorumi, jolla puoluepolitiikasta tulee nuorisokulttuurin muoto. Vallasta ryhdytään kamppailemaan tavalla, joka siirtää Teiniliiton yhä kauemmas koulumaailmasta ja etäännyttää järjestön muista kuin puolue toimintaan osallistuvista teineistä. Samaan aikaan peruskoulu-uudistuksen eteneminen ja kouludemokratiatyön konkretisointuminen kouluneuvostolakiin hämärtävät sen, mihin Teiniliiton tulisikaan seuraavaksi pyrkiä. Valtataistelun vuodet kulmineituvat kevääseen 1975, jolloin tapahtuu viides käänne, talouden ja toiminnan romahdus. Sitä seuraavat vielä hiipumisen vuodet, jotka päättyvät Teiniliiton lakkauttamiseen huhtikuussa 1983.

Teoksellamme on kuusi kirjoittajaa, mutta tekijänimet on yksilöity vain kirjan alku- ja loppuosuuksiin. Olemme kirjoittaneet yhdessä, kommentoineet laajasti toistemme osuuksia ja tehneet muutenkin tiivistä yhteistyötä. Kirjoittajajoukko syntyi Koneen Säätiön rahoittaman, keväällä 2020 käynnistyneen *Teiniliitto, vimma ja rakkaus* -tutkimushankkeen kautta. Teoksen toimittajat ovat hankkeen johtaja, dosentti Ville Soimetsä sekä tutkijatohtori Essi Jouhki ja väitöskirjatutkija Liisa Lulu. Toimittajat ovat kirjoittaneet johdannon ja loppuluvun sekä vastanneet kirjan kokonaisuudesta ja usean kirjoittajien kesken rakennetun kertomuksen yhtenäisyydestä. Varsinaisten käsittelylukujen puitteissa Soimetsän oma tutkimus- ja kirjoitus-työ on painottunut eniten lukuihin 4–6, Jouhkin lukuihin 1–3 ja Lulun lukuihin 3–6. Kimmo Rentola on osallistunut laajimmin lukuihin 3 ja 4, ja lisäksi viidennen luvun Koulutoveri-liikettä koskeva osuus on hänen kirjoittamansa. Tutkija Ville Okkosen päävastuuna on ollut temaattinen keskittyminen Teiniliittoa laajempaan yhteiskunnalliseen kehitykseen ja erityisesti niin kutsuttuun kouluoikeistoon, joka vaikutti niin

Teiniliiton sisällä kuin ympärilläkin teinitoiminnan koko historian ajan. Hän on näissä puitteissa osallistunut kaikkien käsittelylukujen kirjoittamiseen.

Yhteisen tutkimushankkeen kautta muodostunut kirjoittajajoukko täydentyi myöhemmin vielä dosentti Aapo Roseliuksella. Hänen temaattisena ja niin ikään läpi kirjan ulottuvana vastuualueenaan on ollut suomenruotsalaisten koulunuorisjärjestö FSS. Kirjan kuvatoimittajana on toiminut Teiniliitto-tutkimushankkeen jäsen, dosentti, elokuvaohjaaja ja tietokirjailija Jouko Aaltonen. Hän on lisäksi toiminut tutkimushaastattelijana ja kommentoinut käsikirjoitustamme työn edetessä.

Nuoruus on erityinen ja herkkä elämänvaihe. Tarve löytää identiteettiä vahvistavia arvoja, yhteisöjä ja toimintatapoja on teini-ikäisellä voimakas. Samalla kun nuori kokee ja kohtaa ensi kertaa aivan uudenlaisia odotuksia ja intohimoja, aikuisten yhteiskunnalla on erilaisia tarpeita ja tavoitteita paitsi tukea myös ohjata ja hallinnoida nuoria. Tämä vaikuttikin monin tavoin siihen, millaisia muotoja teiniliittolaisten kollektiivinen toiminta sai ja millaisia liiton sisäinen ja ulkoinen dynamiikka, vuorovaikutus ja motiivit olivat.

Nuorten yhteiskunnallisen osallistumisen tutkimukselle ennen ja nyt on jatkuvaa tarvetta. Varsinaisen tutkimustehtävämme eli Teiniliiton historian kertomisen ohella toivomme, että kirjamme voi edistää entistä avarampaa ja parempaa keskustelua myös nykyisten ja nykymerkityksessään teini-ikäisten nuorten yhteiskunnallisesta aktivismista ja vaikuttamisen mahdollisuuksista. 1960-luvulla nousseen yleisvasemmistolaisen kansainvälisyyden, anti-apartheidin ja rauhanliikkeen paikan ovat ottaneet tänä päivänä erityisesti ilmasto- ja yhdenvertaisuuskysymykset. Myös konservatiiviset ja kansallismieliset nuoret ovat viime vuosina aktivoituneet uusilla tavoilla. Uusi ikäluokka on jälleen muutosvaatimusten etujoukoissa, ja myös nykyisissä debatteissa voidaan nähdä sukupolviin liittyviä jännitteitä.

Näistäkin syistä menneen koulumaailman järjestö ja jäsenistö ansaitsevat kokonaisen tarinansa, kertomuksen Teiniliiton vimhasta ja voimasta. Se ulottuu kuuliaisuuden ajasta valppauteen, murroksesta valtataisteluun ja romahduksesta hiipumiseen.

Lähdeluettelo

Arkistolähteet

Suomen Teiniliitto ry:n (1939–1983) arkisto (STL)

H Sisällön mukaan järjestetyt asiakirjat

Hi Muut sisällön mukaan järjestetyt (1939–1983)

Hi:1 Historia-aineisto 1949–1974

Haastatteluaineisto

Teiniliitto, vimma ja rakkaus -tutkimushankkeen haastattelut, tekijöiden hallussa

Kari Puro ja Tuomo Tirkkonen, 15.12.2021. Haastattelijat Jouko Aaltonen ja Liisa Lalu.

Kirjallinen muistitietoaineisto

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkisto (SKS KRA), Helsinki

Minun Teiniliittoni. Muistitietokeruu entisten oppikoululaisten teinitoiminnasta. Keruu-aika 15.2.–15.6.2021. Perinteen ja nykykulttuurin kokoelma.

Lehdistöaineisto

Teinilehti, 1965

Kirjallisuus

Abrams, Lynn. *Oral History Theory*. New York: Routledge, 2010.

Artukka, Topi, Liisa Lalu, Otto Latva ja Panu Savolainen. *Tyylikkääät vuodet: Turun yliopiston ylioppilaskunta 100 vuotta*. Turku: Turun yliopiston ylioppilaskunta, 2022.

Boddice, Rob. *Tunteiden historia*. Suomeksi kääntänyt Jyrki Vainonen. Tampere: Vastapaino, 2022.

Boym, Svetlana. *The Future of Nostalgia*. New York: Basic Books, 2001.

Demertzis, Nicolas. ”Introduction: Theorizing the Emotions–Politics Nexus”. *Emotions in Politics: The Affect Dimension in Political Tension*, toim. Nicolas Demertzis. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2013.

Grönholm, Pertti ja Heli Paalumäki. ”Nostalgia – Tunteita, muistoja ja identiteetin rakentamista”. *Historiallinen Aikakauskirja* 2/2023, 108–111.

Heimo, Anne. *Kapina Sammatissa: vuoden 1918 paikalliset tulkinnat osana historian yhteiskunnallisen rakentamisen prosessia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2010.

Hyvärinen, Matti. ”Lukemisen neljä käännettä”. *Liikkuvat erot. Sukupuoli elämäkertatutkimuksessa*, toim. Matti Hyvärinen, Eeva Peltonen ja Anni Vilkkö. Tampere: Vastapaino, 1998, 311–336.

Häkkinen, Antti. ”Paikka, muisti ja elämä. Muistitiedon käyttö historiantutkimuksessa”. *Muistitietotutkimuksen paikka. Teoriat, käytännöt ja muutos*, toim. Ulla Savolainen ja Riikka Taavetti. Helsinki: SKS, 2022, 327–354. <<https://doi.org/10.21435/skst.1478>>.

Jouhki, Essi. *Teinikuntatoiminnan sukupolvet. Muistitietohistoria oppikoulujen koululaisliikkeestä 1950–1970-luvulla*. Oulu: Oulun yliopisto, 2020.

Jouhki, Essi ja Liisa Lalu. ””Hei me itse nyt tehdään!” Muistoja nuoruudesta teinikuntatoiminnassa ja nuortaistolaisessa liikkeessä.” *Elore* 2/2018, 9–32. <<https://doi.org/10.30666/elore.77117>>.

Kaarninen, Mervi. ”Oppikoulu yhteiskunnan rakentajana.” *Valistus ja koulunpenkki: Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle*, toim. Anja Heikkinen ja Pirjo Leino-Kaukiainen. Helsinki: SKS, 2011, 405–429.

Ketonen, Kimmo. *Sun kasvois eessä, Suomenmaa: Turun yliopiston ylioppilaskunta 1922–1944*. Turku: Turun yliopiston ylioppilaskunta, 1997.

Ketonen, Kimmo. *Ylioppilaat omalla asialla: Turun yliopiston ylioppilaskunta 1945–1997*. Turku: Turun yliopiston ylioppilaskunta, 2001.

Kiuasmaa, Kyösti. *Oppikoulu 1880–1980. Oppikoulu ja sen opettajat koulujärjestyksestä peruskouluun*. Oulu: Pohjoinen, 1982.

Kivimäki, Ville. ”Reittejä kokemushistoriaan – Menneisyyden kokemus yksilön ja yhteisön vuorovaikutuksessa”. *Eletty historia. Kokemus näkökulmana menneisyyteen*, toim. Johanna Annola, Ville Kivimäki ja Antti Malinen. Tampere: Vastapaino, 2019, 9–38.

Kivimäki, Ville, Antti Malinen ja Ville Vuolanto. ”Communities of Experience”. *The Digital Handbook of the History of Experience*, 16.1.2023. <<https://doi.org/10.58077/PXX2-ER19>>.

Kivimäki, Ville ja Raisa Toivo. ”Kokemuksen historia”. *Avaimia menneisyyteen. Opas historiantutkimuksen menetelmiin*, toim. Mirikka Danielsbacka, Matti O. Hannikainen ja Tuomas Tepora. Helsinki: Gaudeamus, 2022, 59–76.

Klinge, Matti. *Ylioppilaskunnan historia, osat I–IV*. Helsinki: WSOY, 1967–1978.

Klinge, Matti ja Laura Kolbe. *Suomen ylioppilas*. Helsinki: Otava, 1991.

Koivunen, Pia. *Rauhanuskovaiset. Suomalaiset maailman nuorisofestivaaleilla 1940–1950-luvuilla*. Helsinki: SKS, 2020.

Kolbe, Laura. *Sivistyneistön rooli. Helsingin yliopiston ylioppilaskunta 1944–1959*. Helsinki: Otava, 1993.

Kolbe, Laura. *Eliitti, traditio, murros: Helsingin yliopiston ylioppilaskunta 1960–1990*. Helsinki: Otava, 1996.

Koski, Leena. ”Oppikoulunuoruus 1940–1950-luvuilla”. *Nuoruuden vuosisata: Suomalaisen nuorison historia*, toim. Sinikka Aapola ja Mervi Kaarinen. Helsinki: SKS, 2003, 283–314.

Laamanen, Ville ja Ville Okkonen. Kansallisoikeistolainen itseymmärrys 1929–1932. *Historiallinen Aikakauskirja* 2/2019, 186–200.

Laine, Sofia. ”Neljän naisministerin tarina aktivismista ja siitä mitä pitäisi tehdä”. *Mitä on tehtävä? Nuorison kapinan teoriaa ja käytäntöä*, toim. Tommi Hoikkala, Sofia Laine ja Jyrki Laine. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 2005, 151–176.

Lamberg, Marko. *Nuoruus ja toivo – Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunta 1934–2003*. Jyväskylä: Kampus Kustannus, 2004.

Okko, Seppo ja Heikki Paloheimo. *Turun yliopiston ylioppilaskunta 1922–1972. 50-vuotishistoriikki*. Turku: Turun yliopiston ylioppilaskunta, 1972.

Okkonen, Ville. *Peruskoulua vastaan: Yksityiskoulut ja yhteiskuntajärjestys 1966–1975*. Turku: Turun yliopisto, 2017.

Okkonen, Ville. ”Ensimmäisen tasavallan jälkijyrinät ja jatkuvuudet koululaitoksessa”. *Työväentutkimus* 2018, 20–31.

Okkonen, Ville. ”Den konservativa kontinuiteten i Finlands skolväsende från mellankrigstiden till kalla kriget”. *Historisk Tidskrift för Finland* 1/2020, 65–92.

Okkonen, Ville. ”Kaavailut kansakoulunopettajainkoulutuksen sisäänoton poliittisista rajauksista ja vasemmistolaisten opettajien valvonta 1950- ja 1960-lukujen taitteessa”. *Historiallinen Aikakauskirja* 2/2023 (2023a), 189–199.

Okkonen, Ville. ”Konservatiivit ja poliittisten oikeuksien supistaminen 1920–30-luvuilla”. *Tottelematon kansa. Poliittisen vastarinnan muuttuvat muodot*, toim. Tapio Nykänen, Johan-Eerik Kukko ja Petri Koikkalainen. Tampere: Vastapaino, 2023b, 39–74.

Paavilainen, Marko. *Aina valmiina. Partioliike Suomessa 1910–2010*. Helsinki: SKS, 2010.

Pakarinen, Pete. *Frakkeja ja villapaitoja: Suomen ylioppilaskuntien liitto 75 vuotta*. Helsinki: SYL, 1996.

Peltonen, Ulla-Maija. *Muistin paikat. Vuoden 1918 sisällissodan muistamisesta ja unohtamisesta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2003.

- Portelli, Alessandro. *Käskey on täytetty: historia, muisti ja verilöyly Roomassa 1944*. Kääntänyt Aulikki Vuola. Turku: Faros, 2012.
- Radstone, Susannah. *The Sexual Politics of Time: Confession, Nostalgia, Memory: An Introduction*. London: Routledge, 2007. <<https://doi.org/10.4324/9780203937662>>.
- Reddy, William M. *The Navigation of Feeling: A framework for the History of Emotions*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001.
- Rentola, Kimmo. ”Nuortaistolaisuuden synty I. Ratavarren ryhmä ja muut varhaiset nuorleninistit (1967)”. *Politiikka* 4/1990, 243–260.
- Rentola, Kimmo. ”Kevään 1968 isänmaan toivot.” *Työväen verkostot*, toim. Sakari Saaritsa ja Kari Teräs. Helsinki: Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, 2003, 96–132.
- Rentola, Kimmo. ”Suomen Teiniliiton nousu ja tuho”. *Tiedon ja osaamisen Suomi. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1960-luvulta 2000-luvulle*, toim. Pauli Kettunen ja Hannu Simola. Helsinki: SKS, 2012, 175–181.
- Roselius, Aapo: *Skolungdom. Finlands Svenska Skolungdomsförbund FSS 1921–2021*. Helsingfors: Schildts & Söderströms, 2021.
- Salminen, Jari, Jukka-Pekka Pietiäinen ja Jouko Teperi. *Yksityisoppikoulujen historia 1872–1977*. Helsinki: Painatuskeskus, 1995.
- Savolainen, Ulla ja Riikka Taavetti. ”Muistitietotutkimus. Paikantumisia, eettisiä kysymyksiä ja tulevia suuntia”. *Muistitietotutkimuksen paikka. Teoriat, käytännöt ja muutos*, toim. Ulla Savolainen ja Riikka Taavetti. Helsinki: SKS, 2022, 10–43. <<https://doi.org/10.21435/skst.1478>>.
- Sundbäck, Esa. *Suomen ylioppilaskuntien liitto ja suomalaisen opiskelijaliikkeen muutoksen vuodet 1968–90*. Helsinki: SYL julkaisu/Suomen ylioppilaskuntien liitto, 1991.
- Tepora, Tuomas. *Sodan henki: Kaunis ja ruma talvisota*. Helsinki: WSOY, 2015.

Tilan kokemisen kulttuurihistoriaa, toim. Riitta Laitinen. Turku: k&h, Turun yliopisto, kulttuurihistoria, 2004.

Tirkkonen, Jarko. *Kadonnutta joukkoliikettä etsimässä. Poliittikan vuosikymmen Turun yliopiston ylioppilaskunnassa*. Turku: Turun yliopiston ylioppilaskunta, 1982.

Työväki ja kokemus, toim. Kati Launis ja Marko Tikka. Helsinki: Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, 2009.

Uschanov, Tommi. *Hätä on tarpeen. Kulttuuripessimismin nousu 1965–2015*. Helsinki: Teos, 2015.

Vehkalahti, Kaisa ja Essi Jouhki. ”Lapsuuden ja nuoruuden historian näkökulmia muistitietotutkimukseen”. *Muistitietotutkimuksen paikka. Teoriat, käytännöt ja muutos*, toim. Ulla Savolainen ja Riikka Taavetti. Helsinki: SKS, 2022, 10–43. <<https://doi.org/10.21435/skst.1478>>.

Vehkalahti, Kaisa, Essi Jouhki, Sanna Lipkin, Johanna Sitomaniemi-San ja Tiina Kuokkanen. ”Monitieinen lapsuuden historia”. *Matkaopas lapsuuden historian menetelmiin ja näkökulmiin*, toim. Kaisa Vehkalahti, Essi Jouhki, Sanna Lipkin, Johanna Sitomaniemi-San ja Tiina Kuokkanen. Helsinki: SKS, 2022, 8–32. <<https://doi.org/10.21435/ht.288>>.

Vihma, Antto. *Nostalgia. Teoria ja käytäntö*. Helsinki: Teos, 2021.